

Büntetés a nevelésben

Valahányszor tanítók, tanárok között felvetődött ez a szó: büntetés, mindig megtorpanást és igen óvatos megnyilvánulást tapasztaltam. Az volt az érzésem, hogy homályos területen járok, ahol csak bátortalanul egymástól tartva, a kimondott szavak súlyától félve ajánlatos járnunk és beszélni. Ilyenkor eszembe jutott, hogy tanulmányaim folyamán, ha ez a téma volt az előadás tárgya és az előadó a mi, a hallgatók véleményére volt kíváncsi és vita tárgyává tette a büntetés problémáját, legtöbbször a hozzászólóknak a büntetés mellett kardoskodott. Tovább menve — talán a fiatalos virtus, vagy a megfontolás hiánya miatt — az iskolában éppúgy, mint a családban a testi büntetés szükségességét hangoztatták. Hiába volt az előadó tanár állásfoglalása a büntetés ellen, (néha nem is túlságosan meggyőző és határozott) hiába érvelt, hiába emlegette a tiltó rendelkezéseket, — az előadás végén mégis mindig nagytöbbségű párt verődött össze, akik a büntetések, de kiváltképpen a testi büntetés szükségessége mellett törtek pácát.

Legutóbb Budapesten jártamban pedagógusokkal voltam együtt fehérasztal mellett, ahol meghitt társalgás folyamán valahogyan szóba került az iskolákban alkalmazott és alkalmazható büntetések kérdése. Ki így, ki úgy szólt a problémához. Egyik-másik nagyon is — szinte mentegetőzve hártotta el magától a testi büntetésnek még a gondolatát is. A szeretetet annyira émelgősen és nagyképpen emlegette némelyik, hogy végül is gyanússá vált. Hirtelenül mellüknek szögeztem a lelkiismeret dárdáját: uraim, adják becsületszavukat, hogy az iskolában nem ütöttek meg soha gyermeküket!

Pár pillanatnyi zavart és kínos hallgatás után egyikünk a politikai helyzetről kezdett beszélni és hirtelen valamennyien magasra emeltük mindennapi társasági életünk e multhatatlan csemegéjét... Nem erőltettem tovább — nem is lett volna célja — az előbbi, gyors árvaságra jutott nevelési témát.

Ekkor ötlött az eszembe, hogy ezen a területen milyen bizonytalanul állunk és milyen ingoványos az a talaj is, amelyen járunk. Nem vagyok sötétlátású, de nem tudok felejteni. Látom unostaltan, hogy a büntetésről vallott felfogása sok nevelőnél mérföldekekkel elmaradt. Mindig eszembe jut két kellemetlen, egész életen át végig kísérő gyermekkori emlék, melyek a helytelenül és igazságtalanul alkalmazott büntetések forradásai.

Az egyik még a népiskolába nyúlik vissza, ahol is egy szerb nemzetiségű társam állandó, minden alapot nélkülöző árulkodásai, illetve hazudozásai miatt tanítóm — aki szintén szerb nemzetiségű volt — napról-napra megbotozott. (A világháború II. évében volt ez, amikor a faji gyűlölet mindinkább elhatárolódott.) Nem kérdezett, nem kutatózott az igazság után, egyszerűen tudomásul vette, amit a társam mondott; én naponként szenvedtem — és gyűlölni kezdtem az iskolát. A szülők rájöttek, végére jártak a dolognak és más osztályba kerültem.

A másik élményem már a középiskolából való. Egyik órán a mellettem ülő növendék a tanár magyarázata alatt valamiért elnevette magát. A tanár felugrott és a fiúnak 2 hatalmas pofont adott, majd se szó se beszéd, következtem én. Holott nekem semmi, de semmi részem nem volt az egész dologban. Én voltam a legjobban megalapozva és váratlanul ért. Amikor pedig a szégyentől, a megalázástól, a méregtől, igazságom tudatában megkérdeztem: miért ütött meg tanár úr? — Fogd be a szád és ülj le! — ezzel intézte el az egész ügyet.

Ettől kezdve ennél a tanárnál nem tudtam visszaszerezni kedvelt tárgyamból a márt elért pozíciómát. Még a mai napig is előttem arcomat a vér, ha véletlenül eszembe jut ez a szégyenteljes emlék.

Mivel később sokszor láttam ehhez hasonló eseteket — még napjainkban is — és nemcsak egy-két kirívó, elszigetelt előfordulást, sajtó észlelhetjük a túlzásba vitt büntetésnek, elhatároztam, hogy szembenézek ezzel a témával és megmutatom meztelen valóságában. A pedagógus bonckésével belevágok ebbe az igen fontos nevelési problémába: a büntetés elméletébe és gyakorlatába.

I.
Elhatározzuk meg elsősorban a büntetés fogalmát. Mi is az a büntetés?

A büntetés nem más, mint kellemetlen érzelmek és érzések okozása azért, hogy valakit valamilyen cselekedettől visszatartsunk.

Mindenekelőtt osszuk fel a büntetést két részre: jogi és nevelői büntetésre.

A jogi büntetést a társadalom, a közösség alakította ki és az is él vele. Célja a társadalmilag helytelennek vélt cselekedetek megakadályozása.

A nevelői büntetést mondhatnánk iskolai, pedagógiai és családi büntetésnek is. A büntetésnek ezt a fajtáját kizárólag a fejlődő gyermekkel szemben akkor alkalmazzuk, ha tiltott vagy helytelen cselekedetet követett el. Célja mindenekelőtt a megelőzés és a javítás.

A büntetés alkalmazásánál használhatunk szellemi és testi eszközöket. A szellemiek (lelki) meggyőzés, megintés, korholás, hiúság érintése, megszegyenyítés, megalázás, kiközösítés. Testi büntetések: farsztó testhelyzetek, visszatartás, ételmegvonás, verés.

Említsük meg itt a hibás büntetéseket is. Valamely munka elvégzése büntetésből; lecke feladás büntető célból; iratás (írd le 100-szor); büntetés tanulás miatt; ijesztgetés (betörő, boszorkány, ördög, rendőr) és végül állandó verés.

Dióhéjban ennyit magáról a büntetésről. Most pedig lássuk, hogyan fejlődött és miként alkalmazták.

II.

Történeti szempontból a büntetésnek van a legnagyobb múltja. Az ókori népek keményen neveltek. Akár a keletiek, akár a nyugatiak neveléstörténetét lapozzuk.

A kínaiak, perzsák, hinduk éppúgy alkalmazták a büntetést, mint az egyiptomiak és a zsidók. Ez velejárta a korszellemmel: a

nevelés érdekében büntetni kell. Érdekes a zsidók felfogása ezen a területen. Szerintük az egyéniség és a jellem kialakulása érdekében »iőt tesz a gyermekkel [az, aki megtöri akaratát és feltétlen engedelmességre szorítja]. Ezért nevelési módszerük igen szigorú, mondhatnám dűrva a mostani felfogás szerint. Testi fenyítést igen sűrűn alkalmazták. »Fenyítsd meg fiadat; nyugalmat és gyönyörűséget szerez lelkednek.« Vagy egy másik: »Vessző és dorgálás bölcsességet ad...« »Aki megtartóztatja vesszejét, gyűlöli fiát, aki pedig szereti, megkeresi fenyítéssel.« Még idézhetnénk számtalan idevágó mondást, de ennyi elegendő ahhoz, hogy meggyőződjünk a zsidóknál uralkodó felfogásról.

A nyugati ókori népek nevelési gyakorlata sem volt különbség és jobb, hanem szigorúbb. Nézzük a görögök módszereit. Nevelésük alapja az állam és a vallás törvényeinek szigorú — kibúvóktól mentes — betartása. Jaj volt annak, aki olyan merészségre vetemedt, hogy megszegte a törvényt! Ezek a törvények az állam érdekében a legszigorúbb fegyelmet és önmegtartóztatást írták elő. Ennek érdekében minden alkalmat megragadtak, hogy büntessék és verjék az ifjúságot. Nevelés közben igen gyakran csontig korbácsolták a gyermekeket és megvetették azt a gyengeakaratú növendéket, aki emiatt sírvafakadt, vagy jajsót adott ki! Évenként minden ifjút nyilvánosan megvesszőztek, hogy mindinkább fokozzák a tűrést, a testi fájdalmak elviselését s hozzászokjanak a büntetéshez.

A római iskolák nevelési célja a hazáért minden áldozatot meghozó, törvénytisztelő állampolgár. Ennek a célnak az érdekében a testi fenyítést a férfi-tőga felvételéig szintén bőségesen osztogatták. Az ezután elkövetkezett katonai kiképzés alatt sem kímélték a felserdült ifjúságot a vessző és a korbács fájdalmától.

Az eddig követett nevelési módokban enyhülést a kereszténység hozott. Ez tölti meg újabb eszmékkel és ad más irányt a nevelésnek. Kiindulópontja Krisztus és a gyermek közötti szelíd viszony, mely ebben a mondásban magasztosul nagygyá: »Engedjétek hozzám a kisdedeket, mert övék a mennyek országa.« A szeretet és a megértés mutatja az új irányt a nevelés útján.

A nevelést és a tanítást a kereszténység térhódításával átveszik az egyházak, illetőleg a kolostorok és a szerzetesi iskolák. A gyakorlati büntetés terén itt visszaesés mutatkozik, melyet szintén a kor uralkodó szellemével lehet magyarázni. A szent engedelmesség és alázat önsanyargatásra és büntetések elviselésére ösztönzi a szerzeteseket, akik hasonlóképpen bánnak tanítványaikkal. Aki nem végzi a kötelességét, tanulását; nem tud uralkodni cselekedetein, azt megszállta az ördög. A gonoszt pedig vesszővel, korbáccsal és saanyargatással kell kiverni a testből.

A kolostori iskolákban a fegyelmetlen tanulót rögtön vesszővel, veréssel intézték el, hogy elűzzék belőle a rossz szellemet. Ha nem tanult a gyermek megfelelően, a sátán rovására írták, ami ellen verés a legjobb orvosság.

Említsük meg e korból az izlám felfogását is. Iskoláik és nevelelők szigorúan alkalmazták a testi büntetést a katonaeszme érdekében, — de csak a 10 éven felüli gyermekeknél.

Az uralkodó felfogáson azután a világon végigsöprő újabb szellemi áramlatok változtattak. Megindult a megújulás minden téren és minden tekintetben. A XVII. században Comenius elítéli a testi fenyítést, amit ki kell küszöbölni a tanításból és a nevelésből. Megaverni a tanulás miatt valakit?! A legnagyobb nevelői botlás! Nyájias és gyermeket szerető tanítókat akar látni mindenfelé, akik jó példával és nem veréssel nevelik emberré az ifjúságot.

Rousseau egy évszázaddal később hasonlókat vall. A nevelésben a parancsolás és a verés hatályon kívül helyezendő.

Egy lépéssel tovább megy e téren Pestalozzi, aki szeretettel, nem büntetéssel — mert ő ezt a szót nem akarja ismerni — öntevékeny munkára neveli a rábízott gyermekcsereget.

Spencer XIX. század derekán az ellenkezőjét vallja ennek. A természetes büntetéseket a gyermeknek viselni kell, mert ez helytelen viselkedésének magától értetődő következménye. A büntetés a nevelő kezében nem a megtorlás, hanem jól megérdemelt eredménye az elkövetett rossz cselekedeteinek. A verés igen szükséges nevelői eszköz — szerinte.

Ugvanekkor dor Bosco arra volt találatos szerénységgel büszke, hogy 40 évi nevelői gyakorlata alatt nem nyúlt büntetéshez. A kilengések megelőzésével (prevenció) vette elejét a hibáknak és sohasem került sor büntetésre.

Legfrisebb benyomásaink vannak Montessori eljárásáról, aki a nevelésben a legteljesebb szabadság elvét állítja fel és elveti a büntetésnek minden fokozatát. A büntetést nem tartja méltónak a »ember« fogalmához. Szerinte a gyermeknek függetlenül minden büntetéstől való félelemtől mentesen és minden jutalom kecsegtető vágya nélkül kell követnie a jót, a helyes irányt.

Később módosítja ezt a felfogását, mert a gyakorlatban kénytelen alkalmazni büntetést. Igaz, hogy annak csak egyik enyhébb formáját: az elkülönítést (izolálás). Hozzáteszi azonban azt is, hogy csak rendkívüli esetben. Túlzásba vinni nem szabad.

E rövid történeti áttekintés után megállapíthatjuk az egyes korokbar uralkodó nézetek szerint, valamint a kimagasló pedagógusok véleménye alapján is, a büntetés alkalmazásánál vannak akik elvetik és vannak, akik pártfogolják a büntetést. Az előbbieket nevezhetjük »ideálistáknak«, az utóbbiakat pedig »realistáknak«. Az elsők szeretik magukat naturalistáknak, ill. még tovább menve — a büntetés minden fokozatát elvetők — necnaturalistáknak nevezni; míg a realistáknak a hagyományokhoz ragaszkodó konzervatív elnevezést is adhatjuk.

Az ideálisták a legújabb kor nevelői. Szeretnék kizárni a büntetést a nevelésből és a testi büntetés lehetőségéről hallani sem akarnak. A realisták ezzel szemben azt vallják, hogy a felnőtt ember mindennapi életében állandóan körül van véve tiltó rendelkezésekkel, melyekbe, ha beleütközik, a legsúlyosabb büntetéseket szabhatják ki rá. Ezért a gyermeket is hozzá kell szoktatni ehhez az életformához. A nevelésnél az egyéniség és a jellem kialakulása érdekében nem riadnak vissza a kellő időben, igazságosan alkalmazott büntetés nemcsak lelki, de testi fokozatától sem.

Tehát szögezzük le röviden a büntetés alkalmazását, először történelmi korok szerint.

I. ókor: a büntetést parancsolólag írja elő. Itt nagy jelentősége van a testi büntetésnek.

II. középkor: megengedi és alkalmazza, különösen a testi büntetést.

III. ujkor: előtérbe kerül a lelki büntetés is. A testi ellen felveszik egyesek a küzdelmet.

IV. legújabb kor: a társadalom is úgy véli, hogy többet árt a büntetések súlyos formáival, mint használ, — eltiltják, de azért mégis sokan alkalmazzák. Csak a lelki büntetések alkalmazását engedik meg.

Osszegezzük végül »nevelési korok« szerint a nevelők és a szülők szempontjából:

Az első nevelési korban kötelező volt a testi büntetés, mind a szülők mind a nevelők elismerték.

A második nevelési korban szabad volt testileg is büntetni, a család, az iskola élt is ezzel.

A harmadik nevelési korban szabad ugyan a testi büntetés, de a szülők is, nevelők is, egyre többen tiltakoznak ellene.

A negyedik nevelési korban már tilos a testi büntetés, — de mégis probléma és alkalmazása ellen tiltakoznak.

III.

A különböző korok felfogásai és áramlatainak hatása alatt nagy víta fejlődött ki a nevelők, de a szülők között is. A jobb út keresése érdekében sokféle felfogás mellett törtek pálcát. Lássuk, mit mondanak azok, akik a büntetések, de különösen a testi büntetések alkalmazása mellett foglalnak állást.

— Büntetés nélkül nem lehet nevelni, mert az emberben »öszkötönök« is működnek, melyek irányító hatása alatt nem jár mindig a helyes úton az egyén, bármennyire igyekszik is. Ez kétszeresen áll a gyermekre, akinek még nincs kellő önuralma és ítélőképessége.

— A gyermeket »lehetetlen« megjavítani szóval...

— A kellő időben elmulasztott pofonok több kárt okoznak, mint azok, amelyek elcsattantak. (Erről a témáról pártfogóan a napi sajtóban sok elmefuttatást olvashatunk.)

— Lehet, hogy éppen a verés fogja észretéríteni...

— Az állatvilág sem ismer kíméletet. Az erősebb megeszi a gyengébbet.

— Megfelelő időben alkalmazott megtorlás többet használ minden lelki ráhatásnál.

— A nagyobb, az erősebb növendék bántja a kisebbet. Tehát ele szemben is a legjobb módszer a verés.

— Az erősebb nemzet büntető hadjáratot indít, hogy a szegrinte igaznak vélt jót, eszmét vagy követelést érvényesítse. Megbünteti ellenfelét ha ellenáll. Ugyanez a helyzet enyhébb és kisebb viszonylatban is iskolában is. Az okosabb, tapasztaltabb, érett nevelő meg szeretné valósítani akarátát a növendék érdekében s ha ellenszegülést tapasztal, — büntetni kell.

A testi büntetés mellett különösen azok a tanítók kardoskodnak akik városi külteleki iskoláknál működnek. Tömött osztálylétszám és az otthoni szociális körülmények fogyatékosága, melynek domináns eleme a durvaság, a szabadszájúság, tetteges jelenetek és az erkölcsi törvények minimális jelenléte, szinte megkövetelik az osztály fegyelme és az egyén érdekében is a testi büntetést.

Hasonlóképpen hangzik ez a felfogás is: az osztályok túlszámoltasága nem enged időt arra, hogy a tanító a hosszadalmasabb lelki büntetéseket alkalmazza. Gondoljunk csak a falusi osztatlan népisiskolák létszámára és a növendékek otthoni életkörülményeire.

Vannak iskolák aztán, ahol az a szokás a divat, amikor az ifjú nevelő bemutatkozik, az igazgatók megmondják a fiatal tanárnak, tanítónak: ütni pedig nem szabad, — ezt majd elintézi ő. Tessék csak neki szólni...

Idősebb nevelők szolgálati éveik számából és működési múltjuk miatt jogot formálnak az állandó veréshez. Ha valamelyik társuk panaszkodik: volna csak az én kezem alatt, majd elintézném! Így oldják meg a kérdést.

A határozottabb fellépésű nevelők — akiknek egyénisége a parancsolás — szintén nem riadnak vissza a büntetések alkalmazásától s itt a testi büntetésre gondolok. Nem egytől hallottam: ahol az elkövetett hibáért vérséggel büntetnek, ott van tekintélytisztélet. Az ilyen tanulókból fegyelmezett levették és jó katonák lesznek és a mai világban ez mindennél fontosabb. Ahol verés nincs, kevesebb a tisztélet, lazább a fegyelem. Az így nevelt gyermekek kudarató egyéniségek; nem egykönnyen nyugodnak bele a kapott parancs feltétlen teljesítésébe. Firtatják az okot és a következményt. Könnyen lázadoznak, nehezebben viselik a fáradságokat, a nélkülözést. Rossz katonák. Nálunk Magyarországon pedig a nevelés egyik fontos célja a hazáért áldozni és halni tudó magyar ifjú kialakítása.

— Akik ellene vannak a büntetésnek, azok nem a nevelés napaszámosai, hanem csak műkedvelői, vagy legalább is szerencsés kiváltságosai.

Hallgassuk meg most, mit mondanak a testi büntetés ellenzői. Mielőtt egy pedagógus ütne, gondoljon saját gyermekére. Mit szólna hozzá, ha azzal is hasonlóképen cselekedne más.

Számtalan szülő sohasem alkalmazott verést, mégis derék gyermekeket nevelt. Ugyanez áll az iskolai nevelésre is.

A gyermekgyilkosságok és a világgá vándorlás oka legtöbbször a rosszul alkalmazott büntetésben keresendő. A túlzásba vitt szigorúság, vagy a tetteges bántalmazás elindítója az ilyen fiatalkori drámanak, mely aztán végzetes következménnyel jár, mind a gyermekre, mind az iskolára, nevelőre, szülőre. Tehát a büntetést lehetőleg hagyjuk el, de mindenestre óvatosan és megfontoltan alkalmazásuk azok, akik szeretik használni.

— A nevelés az állandó büntetés alkalmazása miatt »drill« lesz. Az pedig a legrosszabb, amit elképzelhetünk.

— A büntetés gyakori alkalmazása a dac, a bosszú, a konokság kifejlődéséhez vezethet. A gyermek a büntetéstől való félelmében hazudik, alakoskodik. Egész más egyéniséggé alakul át, mint amilyent

a büntetés beiktatásával el akarunk érní. Lelki rendellenességek fejlődhetnek ki, féls, rettegés és idegesség. A másik irányban pedig kialakul a durvaság és a sadista hajlam. Ez igazán nem a nevelés eszményi célja.

— A büntetésre szoruló fegyelmetlen viselkedésnek a csírájá a családban van elvetve — legtöbbször. Hiába alkalmazzuk a leg súlyosabb büntetést, a gyermeket csak akkor tudjuk megjavítani, ha érintkezésbe lépünk a szülőkkel és feltárjuk a helyzetet. Kijelöljük a követendő módot. Ha ez sem használ, a gyermeket ragadjuk ki környezetéből.

— A növendékeket feltétlen engedelmességre szorítani — ostobaság. Aki ezt követeli és emiatt büntet, annak nem szabad nevelni.

— Ne büntessünk azért sem, mert a legtöbb szülő elfogult s mindíg a gyermekének ad igazat. Ennek következtében az iskolát és vele együtt az egyetemes nevelői kart éri támadás és szégyen. Hagyjuk ezért meg a büntetést a szülőknek.

— Az új, erőteljes nemzetek ifjúsági nevelésénél, — Olaszország, Németország — szintén mellőzik a testi büntetést. Ezzel az ifjúság lelét csak eldurvítanák: Az értelmi ráhatás, az önértetes magatartás és a játékos testi edzés levezeti a fegyelmezetlen indulatok erejét.

Ezen nézetek és felfogások után megállapíthatjuk, hogy a mai felvilágosult, »humanizmussal« átitatott világban mind nálunk, mind külföldön még mindig vannak ellenzői és alkalmazói a büntetésnek. Nehéz döntőbírói szerepet vállalni ebben a kérdésben. Vannak akik azt vallják, hogy végre el kell jutnunk egy olyan állapothoz, ahol a józan ész és a bölcs belátás uralkodik a rossz hajlamokon. Egyszer meg kell valahol és végre kezdeni az emberiségnek átalakítását a szebb és jobb élet felé, ahol az igazságon alapuló józan szeretet, bizalom és becsületesség vezényli az élet tempóját. Ezekkel szemben vannak, akik azt mondják, hogy nem szabad elpuhítani a ránk bízott ifjúságot, mert mást mond az élet, mint »a jobb« felé haladó teóriák. Az emberekben nemcsak jószág, hanem gonoszság is van. Mindenkinék fel kell készülnie, nemcsak lelkiéletével, de testileg is a váratlan durvaságok kivédésére. Az marad felül, aki edzettebb és jobban bírja az iramot. Ma a »szemet szemért, fogat fogért« elve az uralkodó. Az a nemzet ellenállóbb, ahol keménykötésű, erősebb idegzetű, testileg edzett, fáradalmakat, nélkülözéseket bíró és ezekhez hozzászoktatott ifjúság került ki a nevelők keze alól.

IV.

Térjünk át a büntetés alkalmazására. Tévedés volna azt hinni, hogy újat fogok mondani. Nem. Csak a különböző irányokból lesűröm a legmegfelelőbbet. Szögezzük le mindenekelőtt, hogy büntetés nélkül is lehet nevelni. Legyen a működési területünk akár népiskola, közép-, vagy szakiskola. Azonban vegyük figyelembe a kezünk alá kerülő gyermekek sokféleségét. Ha ezek is olyan »ideális« körülmények között kerültek volna az iskolába, ha lelki adottságuk és felépítésük mindig kedvezően alakult volna, ha szociális viszonyaik a normális élet keretei között mozognának, akkor az »ideális« nevelés

lésből kiküszöbölhetnők a büntetést. De így nem. A mai körülmények között nem lehet nevelni büntetés nélkül. A testi büntetést azonban mindenképpen el kell hagynunk módszereink közül. Voltak és lehetnek most is kivételes nevelői egyéniségek, akik talán meg tudják oldani nevelési problémáinkat büntetés kizárásával. Ezek azonban nem a tömeget nevelték, hanem szerencsésebb körülmények között élő gyermekeket. A mai iskolákba járó gyermekeket a társadalmi rétegek sokfélesége termelte ki, elütő életkörülmények, formák, felfogások gyúrták őket egy-egy osztályba. Mindig akadnak kivételek mind a jó, mind a rossz irányban. Nekünk nem szabad egyiknek sem a pártjára állni, nem szabad végletekbe esni, hanem a tömeget venni alapul. Ez az út, melyet taposnunk kell. Ne kergessünk elérhetetlen elméleti célokat, ne akarjunk külön »egocentrikus« felfogásokat vallani és ne essünk azonnal extázisba, ha valahol valaki rendkívülit mond, vagy állít. Tekintsük a mi gyermekeink nagyjából egyező életformákból és lelkiadottságokból felsorakoztatott tömegét és alkalmazkodjunk az általánosan kialakult iskolai lehetőségek keretei közt. E körülményekhez szabjuk eljárásunkat.

Mindenekelőtt gondolkozzunk reálisan és járjunk a való világban. Nemcsak nevelünk kell, hanem tanítani is, ami bizony hatalmas anyagot és a meglehetősen nagy osztálylétszámot tekintve, nem kis feladat. E kettős cél mellett legtöbb pedagógusnak nem igen jut bőven ideje a gyermeki lélek túlságos analizálásához, a rendelkezésre álló idő keretein belül. Ne felejtjük el, hogy a ma tanítója, tanára nemcsak az iskolában van elfoglalva, hanem állásánál fogva kötelezően más társadalmi irányítást és munkát is vállal; ezenkívül van családjá és magánélete is. Szép, szép az a törekvés, hogy kutassuk ki minden hiba hátterét és csak aztán hajtsuk végre a büntetést, majd alkalmazzuk az újbóli előfordulás meggátlására a megelőző rendszabályokat. Kevés iskola van, ahol ezt maradéktalanul végrehajthatni. Ahol sikerül, megállapíthatjuk, hogy szerencsés, a szociális általánosan elterjedt iskolák közé tartozik. Maradjunk csak a földön és gondoljunk arra, hogy nálunk 40—100-as létszámú osztályok is működnek, ahol nemcsak nevelni, hanem tanítani és eredményt felmutatni is kell. Ilyen helyeken működő pedagógusoknak legtöbbször meg kell elégednie azzal, hogy kimondja a tekintély elvénél fogva rossz cselekedetre a tiltást és ha a növendék az ellen vét, büntetést alkalmaz. Egyszerűen azért, mert vétett a parancs ellen. Ez az eljárás lehet, hogy helytelen és nem »ideális«, de az adott körülmények között csak ezt tudja alkalmazni. Nincs elegendő idő arra, hogy egy-egy gyermeknél sok időt töltsön. Ez az oka annak, hogy társadalmunk olyan, amilyen. Kevés felelősségérzet, önzés, felületes gondolkodás és a dolgoknak a könnyebbik végén való elnagyolása. Elégedetlenkedés, és lanyha fegyelm. Ez korunk képe és ennek gyökerei a fenti helyzetben keresendő.

Iskolám szervezeti szabályzata a következőket írja elő a növendékekkel szemben alkalmazható fegyelmi büntetésekről: a) a tanár által való intés, feddés, szigorú dorgálás; b) az igazgató által való megdorgálás; c) megdorgálás a tanáritestület és a növendékek előtt;

d) a szülők értesítése gyermekük megfenyítéséről; e) kizárás az intézetből.

Szó sincs testi büntetésről; nem is alkalmazzuk. Egy esetben fordult elő, hogy három növendéket megdorgált az igazgató a tanári testület és a növedékek előtt. Mondhatom, hogy azóta ezek a tanulók intézetünk legfegyelmesebb növendékei.

Legtöbb pedagógus azonban szereti a fegyelmi ügyeket saját hatáskörén belül elintézni. Nem szereti, ha mások avatkoznak bele a dolgába. Maga intézi el és szabja ki a büntetést fegyelmi ügyekben. És ez általánosságban jól is van így. Kartársaim közül nem egy tartotta ott, ahol most van, ha osztályfőnöke annakidején a fegyelmi ügyét nem maga, hanem a tanári testület foruma előtt intézte volna el. Nem minden ügyet jó nyilvánosság elé vinni.

Sémát nehéz felállítani az általánosan követendő mód tekintetében. Vezérfonalat azonban lehet adni a következőkben:

A hibák előfordulásánál először jószággal és meggyőződéssel igyekezzünk a botlást kiküszöbölni. Szeretet és megbocsátás vezesse gondolatmenetünket. A büntetés kiszabásánál az igazság érvényesüljön. Erre ne sajnáljuk az időt.

Legyünk következetesek a büntetés alkalmazásánál és ellenőrizzük a legnagyobb komolysággal annak végrehajtását.

Fontoljuk meg előre, mit és hogyan büntessünk, indulatból azonban ne büntessünk soha.

Végül verést ne alkalmazzunk semmikor; bármennyire kívánatosnak is találnók néha.

Ne alkalmazzunk! Nem azért, mert tiltva van, hanem meggyőződésből. Gondoljunk arra, mit tennénk mi, ha valamit rosszul csinálnánk — velünk felnőttekkel is megesik gyakorta ilyesmi — és a felettes hatóság testi fenyegetéseket alkalmazna! A gyermeki lélek éppen ilyen érzékenyen reagálna és éppen olyan volna a visszahatás, mint nálunk — sőt még erősebb.

Megfigyeléseim során arra a meggyőződésre jutottam, hogy rendszerint a nevelő egyéniségében és felkészültségében rejlik növendékei egyensúlyozottsága. Ha fegyelmeseztlenséget tapasztalunk, legyen anynyi lelki erőnk és alkalmazzunk önkritikát. Bizonyára megtaláljuk azt a kiinduló pontot magunkban, melynek hatása, lappangó jelenléte felidezi a nemkívánt cselekedetek kialakulását növendékeinknél.

Szeretnék még felelni sorban minden »verést« pártoló pedagógusnak, de fölösleges, mert egyik-másik érv magában hordja már a cáfolatát is és érzik rajta komolyabb nevelői gondolkodás hiánya.

Sokan azzal is érvelnek, hogy ha otthon nem, akkor az iskolában kell a gyermekbe nevelni a jót — bármilyen módon. Ismételem: tévednek. Az olyan gyermek aki otthon nem lát egyebet, csak rosszat, züllöttet, nem hoz magával erkölcsi útravalót, önállóságot és akkor az iskola is a kemény oldalát, az öklét mutassa neki? Ennek a gyermeknek cselekedetei és minden egyéb megnyilvánulásai mind a tanulásban, játékokban mind viselkedésében az otthoniak hatása alatt rossz lesz. Ha most mi — akármilyen »magasztos« céltól vezéreltetve — veréssel akarjuk a jó útra téríteni, akkor ebből a gyermekből sohasem fogunk rendes embert nevelni. Elkeseredik, gyűlöl

ni fogja az iskolát és igazat fog adni az otthoni felfogásnak. Tudatlanul benne van ügyés a dac és a verés hatása alatt csak azért is azt csinálja, amit tiltanak. Őszinte rábeszéléssel, érveléssel és higgadt, megértő szeretettel sokkal, de sokkal többet érünk el, mint gondolnánk. A feléje sugárzó őszinte és jóakarató szeretetet mindenki megérzi, egy pillantásból, hangsúlyból, egy kézmozdulatból is. Nem kell a szeretetnek mézes-mázásnak lenni. Az ilyen szeretet erőszakolt, mestérkélt. Ellenszenvet vált ki és gyanakvóvá teszi a gyermeket s visszahúzódik. Iparkodjunk inkább barátjává válni mint a tekintély, elvét fenntartva uralkodni a növendékeken.

Láttam olyan osztályt is, ahol a gyermekek a tanítójuk elé álltak és bevallották önként, hogy mi rosszat követtek el. Először önmaga szabta ki a büntetést, majd az osztály jóváhagyta, enyhített vagy súlyosbított. A tanító a háttérben elnökölt és rámutatott arra, hogy milyen büntetést kapna, ha már felnőtt lenne. Nem volt palca és verés, hanem önbírálat.

Óvakodjunk azért is a súlyos büntetés alkalmazásától, mert nem tudhatjuk, hogy a gyermek nem beteg-e? Egyik intézetben sehogysen tudtak dülőre jutni az egyik gyermekkel. A tanár mindennel próbálkozott. Végül is verést alkalmazott. A gyermek viselkedése verés után megnyugodott, de addig míg minden nap nem verte meg a tanár, nem volt béke az osztályban. Ez feltűnt és a végén kisért, hogy a gyermekben beteges hajlamok uralkodnak és a verést kiényszerítette tanárától. Ettől kezdve megszünt a verés. A növendék hiába iparkodott úgy viselkedni, nem ért célt. Ezután társait bosszantotta, hogy azok verjék meg. A tanár külön ültette és vízivókurát alkalmazott. Ha rendetlenkedett, meg kellett innia a pohár vizet. Ez a módszer aztán észhez térítette és nincs szükség másra, ha baj van, csak annyit mond a tanár: János, hozok egy pohár vizet!

Ebből is látszik, hogy a nevelő leleményessége meg tudja oldani egyszerűbben is a fegyelmi kérdést, mint súlyos testi vagy lelki büntetéssel. Minden zárnak meg van a maga kulcsa. Legyünk egyszerűek és sokoldalúak. Minden nehéznek látszó nevelési problémát megoldhatunk megfelelően, ha pedagógus elnevezésünkhöz és hívásunkhoz híven a gyermekért — és nem a gyermek ellen dolgozunk.

Nincs szükség verésre. Ha a büntetések lelki fokozataival nem érünk el eredményt — akkor feltételezhetjük, hogy beteg a gyermek vagy erkölcsileg fogyatékos. Előbbi esetben orvos, az utóbbi esetben zárt nevelőintézet az orvossága.

Gyakorlati működésünk folyamán tehát megfontoltan és igazságosan alkalmazhatunk büntetést; de mindig csak szeretettel és a növendékeink érdekében büntessünk. Cél az legyen: a gyermek is érezze, mindez érte történik és, hogy a büntetés ellenére is szeretjük őt.

Ujváry Ferenc.